

University of Groningen

Anderland

Piersma, Theun; Waal, Jan; van Ommen, Erik

Published in:
Noorderbreedte

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Piersma, T., Waal, J., & van Ommen, E. (2016). Anderland: Huismus. *Noorderbreedte*, 19-21.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Kees Kooman is auteur. Hij schreef onder andere *Boerenbloed*, een boek over de gevolgen van de schaalvergroting in de landbouw rond zijn woonplaats Ee.

Foto Fjodor Buis

Heimwee naar 1704

Groen is groen, zo dacht ik als onnozele grootstedeling bij onze verhuizing naar een pittoresk en eeuwenoud woonboerderijtje in Ee. Weilanden vol ganzen gaven de doorslag met het typische gekwebbel dat het chagrijn van grauwe winterdagen gemakkelijk verjaagt en daarmee de waan van alledag.

Het is een merkwaardig idee dat op deze plaats ongeveer vijftien boerengeneraties het hoofd boven water hielden, mede dankzij de terp waarop gemiddeld vier koetjes per jaar deel uitmaakten van de huishouding. Ze stonden op de plek waar Hans Wiegel, een van de vorige bewoners, een halve eeuw geleden de keuken plaatste.

Hoeveel kreten van barensnood hebben er geklonken sinds de eerste bewoners in 1704 hun intrek namen? Nood bij mens én dier, want tot veel van mijn beste vrienden reken ik dieren. Dat groen ook zwart of paars kan zijn, ontdekke ik bij de research voor mijn recente boek *Boerenbloed*, een dubbelzinnige titel waarvan ik de uitleg graag overlaat aan de lezer. Veel van mijn burens, boeren, zijn opgescheept met de gevolgen van het loslaten van het melkquotum, april 2015.

De problemen zijn ondanks de toenemende zorg voor milieu en een leefbaar klimaat voor komende generaties bijna onbeheersbaar geworden. De luid bezongen vrije markt van de lobbyisten van de zuivelsector zou weleens kunnen leiden tot een roemloos einde van die o zo Nederlandse bedrijfstak. Even niet aan denken: grote, groene grasvlaktes zonder de vertrouwde koeien.

Van recent uit Nieuw-Zeeland teruggekeerde vrienden hoorde ik hoe melkveehouders (niet zelden met Friese roots) doende zijn de wereld te veroveren. Dat kan zo: boerderijen zonder dure stallen, toeters, bellen en melkrobots, en kuddes van omstreeks driehonderd

koeien die van weiland naar weiland slenteren. Ruimte in overvloed. De dieren leveren ongeveer de helft aan melkproductie van hun Nederlandse collega's, kwantitatief gemakkelijk gecompenseerd door aantallen boeren en kuddes. De koetjes zijn in alle opzichten kleiner, mede door de vele kilometers die ze op die uitgestrekte landerijen moeten afleggen. Ik hoef hier zeker toch niet uit te leggen dat lichaamsbeweging voor mens en dier de bron is van een lang, gezond en meestal gelukkig leven? Alhoewel de intensieve veehouderij ook delen van Nieuw-Zeeland heeft veroverd (kuddes van duizend koeien of meer), vindt een deel van de productie nog plaats op 'oud-Hollandse' wijze. Met weilanden vol bloemen en kruidenrijk gras. En overal jubelende nachtegalen, in Nederland de eerste slachtoffers van het door ruilverkaveling, kunstmest en raaigras steeds strakker geworden landschap.

Ik sprak voor mijn boek met een Euro-parlementariër die er wel de schoonheid van inzag: eeuwenoud land zonder oneffenheden, verworpen tot groene woestijn. Laat ik het maar de wansmaak van opportunisme noemen, want wat moet een politica anders zeggen die staat voor groot, groter, grootst? Zo kleurden mijn grootstedelijke oortjes langzaam maar zeker roodgloeiend van plaatsvervangende schaamte, toen ik dankzij eigengereide biologen, professoren en boeren begon te begrijpen dat groen staat voor paars van overproductie. '700 miljoen euro investering aan fabrieken en (foeilelijke) megastallen', juichten provinciale belangenbehartigers van de sector. Schitterend! Extra melkopbrengst, door economen tot 2020 geschat op 'tussen de 10 en 20 procent' is al binnen 1 jaar bereikt. Wie stopt deze krankzinnige ratrace die doet verlangen naar 1704?

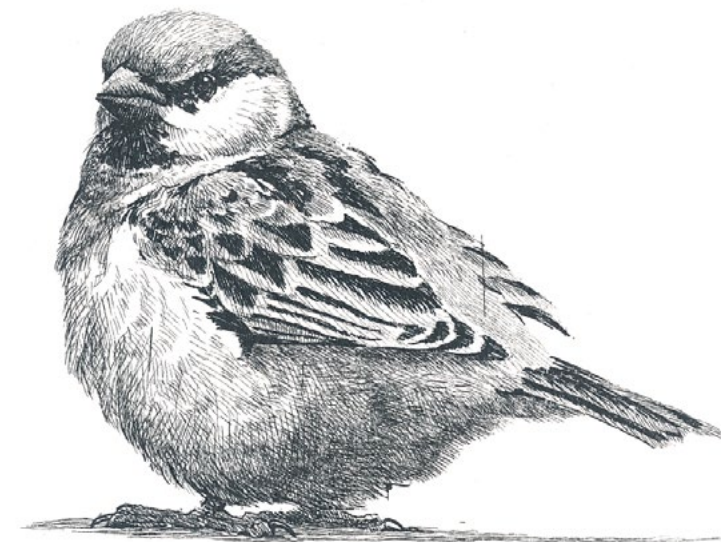
TEKST THEUNIS PIERSMA

KAART JAN WAAL

ILLUSTRATIE ERIK VAN OMMEN

Huismus

Wel eens een eenzame mus gezien? Dat is knap, want een mus verkeert eigenlijk altijd in gezelschap van andere mussen. Groepjes mussen verkennen vanuit een liguster-haag de voederplank in een dorpstuin, vliegen haastig terug naar de beschutting van een conifeer in een oude buitenwijk, of een meidoorn naast een boerderij. Denk aan mussen die aan het einde van de dag met z'n alle op de rand van de dakgoot zitten voordat ze gaan slapen onder het pannendak. En denk aan de mus die op een grasveldje een stuk brood of wat pasgestrooid graan ziet liggen, maar eerst een mussen-gezelschapje bij elkaar tsjilpt voordat-ie met die andere mussen de relatieve veiligheid van de heg verlaat om op de grond te gaan eten.

Hoe ziet de kaart van Noord-Nederland eruit door de ogen van een dier? Vergeet de mensenkaart en kijk met specialisten mee naar een ander Nederland. Theunis Piersma, hoogleraar trekvoegecologie aan de RUG en waddenonderzoeker bij het NIOZ, over de wereld van mussen.

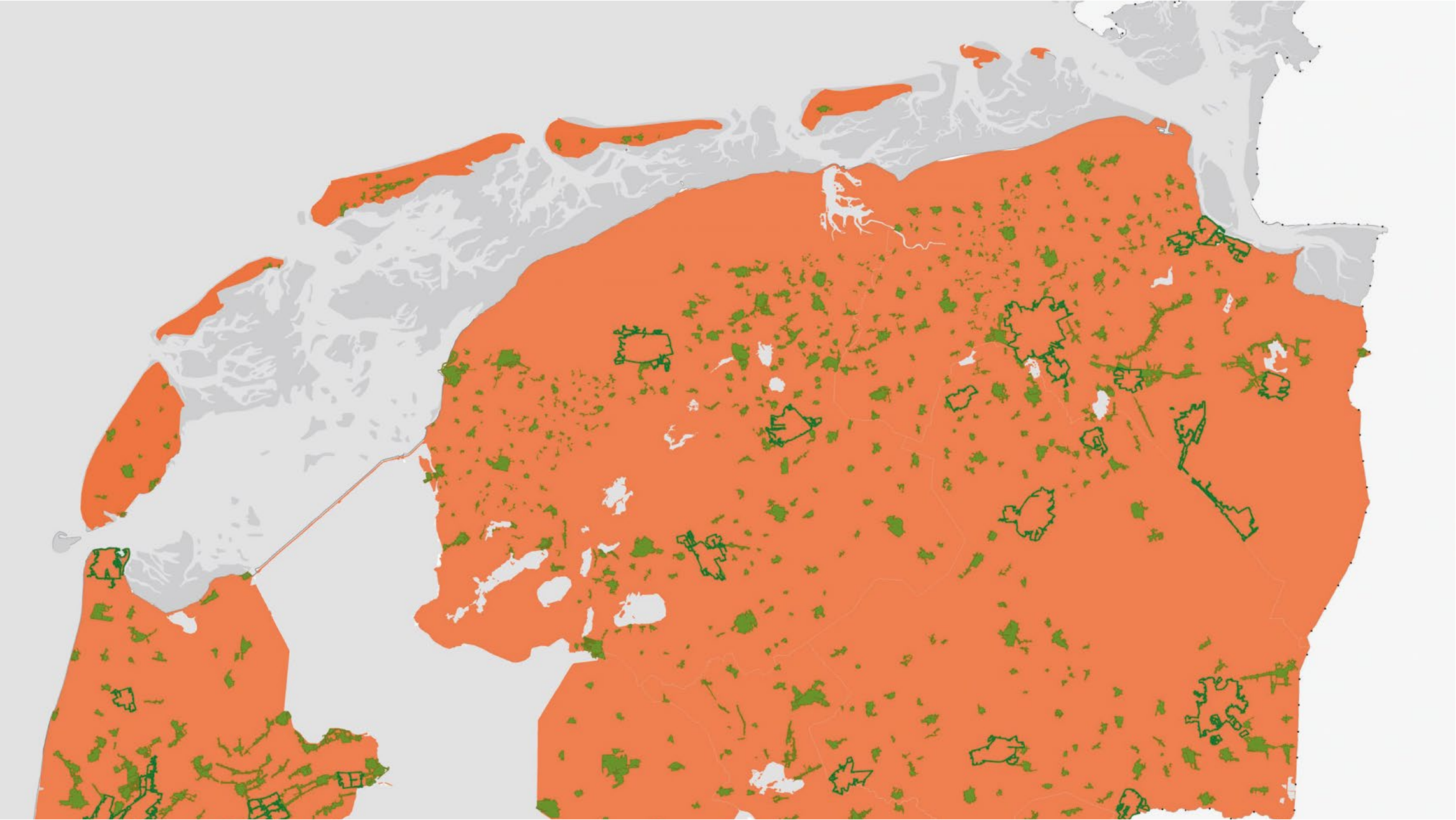
Huismussen dragen hun naam niet voor niets. Toen tienduizend jaar geleden in het Midden-Oosten mensen begonnen met de teelt van granen en langzaam maar zeker boer werden, volgden de daar levende wilde mussen hen op hun schreden. De mussen profiteerden van de graankorrels die bij oogst, vervoer, en opslag werden ‘verspild’, en in de huizen en stallen van de boeren vonden ze mooie plekjes om hun nesten te verstoppert. Zo kwam een echte domesticatie op gang, en zo verloren de mussen hun drang om zelfgeweven grasnesten te bouwen. Bij de huismussen vereenvoudigden ook de mogelijkheden van hun maagdarmsstelsel, wat ze afhankelijk maakte van de makkelijk te verteren granen waar mensen het ook van moeten hebben.

En dat maakte van een mussenkaart een mensenkaart. Huismussen zijn plaats-trouw en leven het jaar rond op plekken waar mensen zorgen voor voedsel en broedgelegenheid. Lange tijd ontbraken mussen alleen in gebieden zonder huizen en boerderijen, diep in het bos en ver op de kwelders. Pas de laatste halve eeuw is dat aan het veranderen.

Toen mensen nog met paarden werkten, spraken de vogels over ‘poep met pitjes’, over de haverresten in paardenvijgen. Oogstmethodes lieten graantjes liggen, het platteland was nog niet volgeplant met de mais waar mussen niks aan hebben, en rond de huizen en erven waren er nog volop spinnen en rupsen en andere insecten om pasgeboren musjes (die nog niet in staat zijn om zelfs geplette haverkorrels te verteren) mee te voeren. Niet onbelangrijk: onze huizen en bedrijfsgebouwen werden nog niet ‘mussen-*proof*’ gebouwd. Inmiddels

hebben mussen in het ‘moderne’ boerenland niks meer te zoeken. Maar waarom zijn mussen zo zelden alleen? Een mus is klein van stuk en niet supersnel of -wendbaar. Het gespilde graan ligt eigenlijk altijd op de grond en gewoonlijk niet veilig onder een heg. Dat is een probleem, want mussen zijn nooit uit de gedachten van geduchte grondpredatoren zoals huiskatten en snelle wendbare roofvogels zoals sperwers. Sperwers worden door de Engelsen niet voor niks ‘mussenhaviken’ (*sparrowhawks*) genoemd! Dus komt het erop neer dat de mussen die je ziet net wat beter opletten, zich net wat beter verschuilen, en net wat sneller kunnen vliegen (of net wat meer mazzel hebben), dan de vijftig-zestig procent van hun soortgenoten die jaarlijks in de kaken van een kat of in de klauwen van een sperwer het loodje leggen. Kijk je naar mussen, dan kijk je naar vogels die voortdurend voor hun leven moeten vrezen (en daar ogenschijnlijk niet gebukt onder gaan).

Zolang er goed voer is, en beschutting en broedgelegenheid, kunnen mussen met z’n alle de gevaren trotseren. Anno 2016 bevolken de mussen dus vooral de dorpen en en de oudere buitenwijken van steden, plaatsen met bebouwing waar daken nog broedplekken bieden én waar de burgers zorgen voor bijvoeding. Kleine populaties kunnen zich soms handhaven bij boerderijen waar nog steeds graan wordt gespild. Rondom deze geïsoleerde plekken ligt het grote gevaarlijke voedselarme niemandsland. Mussenbastions als Gaasterland en grote delen van landelijk Drenthe zijn door de maisteelt inmiddels vrijwel mussenvrij gemaakt. ♦

legenda

- dorpen en buitenwijken waar mussen kunnen broeden doordat er voldoende voedsel en broedgelegenheid is
- het droge land waar het voor mussen niet slechts gevaarlijk is (want dat is het overal) maar waar ook weinig is te eten voor deze zaadeters